

DOSYA/DERLEME**KÜRESELLEŞME:
DEVLET ELİYLE NEO-LİBERAL DÖNÜŞÜM**

Ceren KALFA*

Dünya ekonomisinin 1970'lerdeki kriziyle birlikte, dünya genelinde, emeğe karşı planlı, kapsamlı ve sürekli bir saldırı süreci başlamış, bu süreç 1980'lerle birlikte sonuçlarını göstermeye başlamıştır. Bu saldırı, "küreselleşme" ya da "yeni dünya düzeni" adı altında meşrulaştırılmakla birlikte, gerçekte uluslararası politik ve iktisadi ilişkilerin sistematik bir şekilde sermaye lehine yeniden düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Küreselleşme söylemi, temel olarak teknolojik gelişmelerin yarattığı artan iletişim ve ulaşım olanakları ile sermaye hareketliliğinin, dünyayı tek ve bütünleşmiş bir pazara dönüştürdüğü düşüncesine dayandırılmaktadır. Bu egemen kullanım biçimiyle, küreselleşme kurgusu, gelişmekte olan ülkelerin kendilerini uluslararası hiyerarşinin tepesindekilere teslim edip, onların önerdiği piyasa çıkışlı politikaları uygulamaları halinde, küreselleşmiş bir dünyada refah, özgürlük, eşitlik ve demokrasinin kendiliğinden, otomatik olarak gerçekleşeceği fikrini yaygınlaştırmaktadır.

Küreselleşme adı verilen süreci, toplumsal yaşamın yeniden düzenlenmesi yönünde bir siyasi ve iktisadi uygulamalar listesi olarak gören neoliberal düşüncenin yaklaşımı açıktır. Buna göre, küreselleşme, kendi nesnel yasalarına sahip, karşı konulamaz, zaten karşı konulmaması da gereken, kaçınılmaz bir süreçtir. İddia şudur: Pazar mekanizması eliyle küreselleşme, refahı, teknolojik gelişmeleri ve modern yaşamı bütün dünyaya taşıyacak, tüm insanlığın ortak yararına bir gelişmedir. Dolayısıyla, tüm ülkelerin bu süreçten yararlanabilmesi için gerekli toplumsal, siyasi, iktisadi düzenlemeleri, yani kimi "yapısal

reformları" gerçekleştirmesi gerekmektedir. Kapitalizmin nimetleri olan uluslararası sermaye ve dolayısıyla çağdaş teknoloji, ancak bu kararlılığı sergileyerek gerekli yapısal düzenlemeleri başarmış ülkelere nasip olacaktır. Neoliberal küreselleşme teorisyenlerine göre, az gelişmiş ülkelere düşen görev, ulusal pazarlarını uluslararası sermayeye açmak ve küreselleşen dünyaya uyumunu sağlayacak reformları hayata geçirmektir.

"Küreselleşme" olarak adlandırılan süreçte, "ulus devlet" kavramı ve uygulaması da yeniden tanımlanmakta ve devletlerin örgütsel yapısı uluslararası sermayenin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmek istenmektedir. Nitekim, küreselleşme söylemi, artık, "az gelişmişlik" ve "kalkınma" gibi kavramları da sessiz sedasız iktisat literatüründen çıkartmış, yerine "yükselen piyasalar" kavramını yerleştirmiştir. Sonuç olarak, neoliberal küreselleşme kurgusunda, kalkınma, bir hedef olmaktan çıkartılmış, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler de artık birer yükselen piyasaya dönüştürülmüştür (MMO, 2003: 36-37). Dolayısıyla küreselleşme adı verilen süreç, az gelişmiş ülkelerde "ithal ikameci sanayileşme" çabalarına son vermiştir. Uluslararası kapitalizmin IMF, Dünya Bankası gibi örgütleri 1970'lerden başlayarak az gelişmiş ülkelere, ihracata yönelik büyüme modeline, dış ticaret rejiminin liberalleştirilmesine, özelleştirme politikalarına, sosyal harcamaların kısılmasına, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine dayalı bir yapılanmaya geçmelerini telkin etmektedir. İçinde bulunduğumuz dönemde, az gelişmiş ülkelerin kamu yönetimi örgütlerinden (devletlerinden) beklenen, dünya ile bütünleşme sürecini yönetecek bir aygıt gibi hareket etmeleridir. Dolayısıyla, az gelişmiş ülkelerin önüne hedef olarak artık ulusal sanayiilerin oluşturulması değil, yabancı sermayenin hizmetine girecek taşeron-atölyecilik sisteminin kurulması konmaktadır. Küçük ve orta boy

* Akdeniz Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Araştırma Görevlisi.

işletmeler (KOBİ) politikası, bu hedefin doğrudan aracı olarak iş görmektedir. (Güler, 1996: 3)

Bu çerçevede, bu saldırıya, işçi sınıfının elindeki tüm kazanımları ve hakları gasp etme hareketi de denebilir. Taşeronlaştırmanın yaygınlaşması, "esnek istihdam" uygulamaları, sendikal örgütlülüğün dağıtılması, ücretlerin budanması, ekonomik ve sosyal hakların tasfiyesi, vb. gibi uygulamalarla işgücünün yoğun sömürüsü hedeflenmektedir. Nitekim gelinen noktada, bu doğrultuda bir hayli mesafe de alınmıştır. Özelleştirmeler sonucu, özelleştirilen işletmelerde çalışan işçilerin %70-80'i işten atılmış, sendikasılaştırma oranı %80'leri aşmıştır. Taşeronlaştırmayla karşılaşılmayan neredeyse hiçbir alan kalmamıştır. Bunlara ücretlerin düşmesi, alım gücünün zayıflaması, sosyal yardımların, ikramiyelerin kaldırılması eşlik etmiştir.

Elinizdeki makale, neoliberal dünya görüşünün bakış açısından kurgulanan küreselleşme söyleminin, içinde bulunduğumuz çağın gerçeklikleri ile ne kadar örtüştüğünü tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, ilk önce içinde bulunduğumuz dönemin özellikleri ve yaşanan bütünselleşme sürecinin nitelikleri ortaya konmaya, ardından da küreselleşme söyleminin iddiaları ile yüzleşilmeye çalışılacaktır.

Kriz ve Sosyal Devlet'in Tasfiyesi

Kimi yazarlarca kökleri 1950'lere kadar götürülmekle beraber, küreselleşme adı verilen süreç, asıl olarak kapitalist dünya sisteminin 1968-73 krizi sonrasına dayanmaktadır. Kapitalizmin bu krizi, temelde kar oranlarının düşmesinden kaynaklanmaktaydı. XX. yüzyılın başında uygulanmaya başlanan fordist sanayi ve iş organizasyonu modeli, 1929 bunalımına çözüm olarak ortaya atılan Keynesyen politikalarla birlikte 1970'lere kadar başarı ile uygulanmıştı (Ataay, 1995: 20). Böylece kapitalist sistem II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden genişleme dönemine girmişti. Savaş sonrasında ilk otuz yılı, kapitalist gelişmenin yeni uzun dalgasının birinci aşamasıydı. Belki de kapitalist üretim ilişkilerine dayalı sistem, tarihinin en rahat, en sorunsuz ve en uzun genişleme dönemini yaşıyordu (Başkaya, 1997a: 41). Fransız İktisatçısı J.Rueff'in "şanlı otuz yıl" adını verdiği bu dönemde, kapitalizmin tarihinde ilk defa emek-sermaye ilişkisi belirli bir "denge"ye kavuşmuş, kapitalizm çalışan sınıfların taleplerini de kısmen karşılayabilir duruma gelmişti.

Gerçekten de dünyanın her yerinde işçiler, köylüler ve ezilen halklar lehine bir görüntü oluşmuştu. Bu görüntünün temelinde, "refah devleti", "sosyal devlet" ya da "kayıncı devlet" adı verilen devlet anlayışı yatıyordu. Devlet sanayileşmeye doğrudan müdahale ediyor, tam istihdamı sağlamaya yönelik önlemler alıyor, sosyal güvenliğe önemli miktarda kaynak aktarıyor, dolayısıyla düzenleyici ve koruyucu önlemlerle o zamana kadar görülmemiş bir tarz ve yoğunlukta ekonomiye yön veriyordu (Başkaya, 1997b: 9). Ekonomik konjonktür de bu durumu mümkün kılmaktaydı. Kapitalist ekonomiler

hızlı bir büyüme içine girmişlerdi. Bu dönemde özellikle gelişmiş ülkelerde yüksek büyüme oranları dikkat çekiyordu. Pazarlar genişliyor, emek verimliliği artıyor, dolayısıyla sermayenin kar oranları da giderek yükseliyordu. Sonuç olarak, II. Dünya Savaşı sonrası özellikle gelişmiş ülkelerde, büyük sermaye ve işçi sınıfı arasında devletin de düzenleyicilik rolü üstlendiği bir "uzlaşma" oluşmuştu.

Kapitalist dünya ekonomisi, 1945-75 arası bu dönemde, ulusal ekonomiler arasında bölünmüş durumdaydı. Azgelişmiş ülkeler başta olmak üzere, ulusal ekonomiler farklı düzeylerde korumacı politikalar benimsemişlerdi, dolayısıyla yabancı sermaye akımları belirli kısıtlamalar ve kambiyo kontrolleri altında hareket etmek zorundaydı. Gelişmiş ülkeler, '29 bunalımı sonrasında Keynesçi talep yönetimi politikalarını uygulamaktaydılar, bu nedenle ulusal ekonomilerinin dış dünya ile ilişkilerini belirli ölçülerde denetim altında tutmaktaydılar (Savran, 1996: 48).

Bu politikaların Üçüncü Dünya'daki karşılığı ise "ulusal kalkınmacılık" olarak ifade edilmekteydi. Kalkınma İktisadi Okulu kuramlarına dayanılarak, devletin etkin müdahalelerde bulunduğu "korumacı politikalar" azgelişmiş ülkelerde daha büyük bir yoğunlukla uygulanmaktaydı. II. Dünya Savaşı öncesinde bağımsızlığını elde etmiş Mısır, Meksika, Türkiye ve Brezilya gibi ülkelerden bazıları '29 bunalımı sonrasında sanayileşme atılımı içine girmişlerdi. Savaş sonrasında ise sanayi burjuvazisinin çıkarları yeni kurulan bu sanayilerin korunmasını gerektiriyordu. Buna ek olarak, 1960'lı ve 1970'li yıllar, bağımsızlığına, savaş sonrası anti-emperyalist atmosfer içinde kavuşan ülkelerin, dünya sahnesine yeni aktörler olarak çıktığı bir dönem olmuştu. Yüzyıllar süren sömürgeciliğin adaletsizliklerinin harekete geçirdiği, Cezayir'de Fanon, Gana'da Nkrumah, Hindistan'da Gandhi, Endonezya'da Sukarno ve Latin Amerika'da Castro ile Che'nin radikal fikirleriyle ayağa kalkan Üçüncü Dünya ulusları, hep birlikte ABD ve Batı Avrupa'nın gücüne karşı meydan okumaya başladı. Bu ülkelerin bağımsızlık hareketine önderlik eden burjuva ya da küçük burjuva güçlerin çıkarları yoğun bir korumacılığa ihtiyaç duyuyordu. Buna bağlı olarak, bağımsızlıklarını ekonomik alanda da gerçekleştirmek ve kendi pazarlarını emperyalist ülkelere karşı korumak isteyen bu azgelişmiş ülkeler, ulusal üretim, istihdam ve geliri arttırmanın bir yolu olarak "ithal ikameci" kalkınma yolunu benimsediler. Kalkınmanın hedefi, yerli üretimi gerçekleştirmek ve ihracat gelirlerini azaltmak için sanayileşmeyi sağlamaktı. Bu, aynı zamanda ithalatı düşürerek zaten kıt olan dövizde duyulan ihtiyacı sınırlamayı ve yerli sermayenin ülke içinde değerlenmesini de getiriyordu.

Tüm bu korumacı önlemlerin baş aktörü ve uygulayıcısı Batı'da olduğu gibi Doğu'da da devletti. Azgelişmiş ülkeler açısından bu konjonktürün oluşmasını sağlayan, '29 bunalımının etkisiyle ortaya çıkan Keynesçi politikalar olduğu kadar, emperyalizmin rakibi Sovyetler

Birliği'nin varlığının yarattığı güç dengesi ile sunduğu ekonomik modelin verdiği güvendi. Ancak 70'lerin başında sistem, krizin ilk işaretlerini vermeye başladı. 1974'te tüm gelişmiş ekonomiler, durgunluğa girdi. Bu kriz, kapitalist üretimin yapısal bir krizydi. Kriz kendini ulusal devletlerin mali yapısında göstermişti. Enflasyon, bütçe açığı, durgunluk krizin mali göstergeleri olarak kabul edilmekteydi. 1973 petrol krizi ile doruk noktasına varan kriz, emek verimliliğinin arttırılmaması ve talebin daralmasına bağlı olarak kar oranlarının düşmesine dayanmaktaydı. Bu kriz aslında kapitalizmin yapısal krizlerinden biri olmakla beraber fatura refah devletine kesildi. Krizi Keynesyen politikaların ve refah devletinin krizi olarak algılayan ve sunan sermaye sınıfı, çözüm için öncelikle bu iki politikanın terkedilmesini ve monetarist politikaların uygulanmaya başlanmasını gerekli görüyordu. Sermayenin yeni politikası, "devletin küçültülmesi" adı altında refah devleti uygulamasından vazgeçilmesine ve post-fordizm adı verilen esnek iş organizasyonu yöntemlerinin benimsenmesine dayanıyordu.

Krizler başlıca yapısal değişliklerin hem zorunlu hem de olanaklı hale geldiği dönemeçlerdir. Tarihsel olarak bakıldığında, belli başlı dönüşümlerin kriz dönemleriyle çakıştığı görülür, zira kriz dönemleri eski düzenlemelerin sorgulandığı ve yeni seçeneklerin arandığı dönemlerdir (Gülp, 1993: 109). Krizler, herbir birikim biçiminin belirlediği gelişme aşamasının sürdürülme olanaklarının tüketildiği noktada ortaya çıkar. Kriz, yeni bir birikim rejimine geçişin unsurlarını da taşır. Böylece her kriz, sermaye birikim sürecinin yeniden yapılanmasını içerir (Gülp, 1993: 68). Dolayısıyla kapitalizmin bu son krizi de, sermayenin benimsediği paradigmanın değişmesini, hem zorunlu hem de olanaklı hale getirmiş ve kapitalizmin yeni bir aşamasına geçilmesini sağlayan bir dönüm noktası olmuştur.

Yeni ekonomik düzen, 1980'li yılların başında ABD'de muhafazakarların, piyasa ekonomisini kamu müdahalelerinden arındırma eylemiyle başladı. "Reaganomics", Reagan dönemini tanımlayan ve daha serbestleştirilmiş bir dünya ekonomisi yaratmak amacıyla dönük politikalar demetini oluşturan bu yeni ekonominin ilk adı oldu. Demir Lady Thatcher'ın uygulamaları, bu politikanın Avrupa'da da benimsendiğini gösteriyordu. Borçlu Üçüncü Dünya ülkelerinin bir çoğunun borç ödeyemez duruma düşmesi, bu ülkelere uluslararası kredi kurumları (DB ve IMF gibi) aracılığıyla merkezin talep ettiği politikaların benimsetilmesini sağladı (Kazgan, 2002: 89).

Yeni ekonomik düzenin, sermayenin küresel bir pazar oluşturma hedefinin etkisi altında mal-hizmet-sermaye üçlüsünün dünya çapında hareketliliğini sağlamak ve birikim süreçlerini küresel düzleme yaymak için kullandığı temel stratejiler, ekonominin düzensizleştirilmesi, özelleştirme ve liberalleştirme politikaları olmuştur. Bu politikalar yoluyla, ulusal ekonomiler sermaye girişine açılmış ya da sermayenin uluslararasılaşması sağlanmıştır.

Bütün bu politikalar bizzat ulusal devletler eliyle gerçekleştirilmekten, liberal iktisatçılar tarafından devletin azalan rolü ve ekonomiye müdahalesinin sınırlandırılması olarak sunulmuştur. Bunun da ötesinde bütün bu politikalar, özellikle Üçüncü Dünya Ülkelerine küreselleşmenin getirdiği gelişmelere uyma zorunluluğu gerekeciyle dayatılmaktadır. Gerçekte ise devletin küçültülmesi neoliberal bir politika önerisi olarak dünyanın her yerinde uygulanmaktadır; buna rağmen devletin bu küçültülmeye bağlı gerilemesi sanki küreselleşmenin ortaya çıkardığı bir sonuçmuş gibi gösterilmektedir. Bu çalışma, neoliberal yaklaşım tarafından, küreselleşme adı verilen gelişmeler ile ulus devletin çözölmüşü arasında kurulan ilişkiyi sorgulamayı amaçlamaktadır. Ancak bu ilişki üzerine odaklanmadan önce küreselleşme hakkında ortaya atılan iddialarla yüzleşmek gerekmektedir. Bu nedenle çalışmanın bundan sonraki bölümü, küreselleşme ile ilgili genel kabulleri sorgulamayı ve tartışmayı amaçlamaktadır. Daha sonra da küreselleşme-devlet ilişkisi ele alınacaktır.

Refahın Değil Yoksulluğun Küreselleşmesi

1970'lerin ortalarında dünyanın "küreselleşme" adı verilen yeni bir döneme girdiği genel olarak kabul edilmektedir. Ancak bu dönemin özellikleri, yani küreselleşme kavramının içeriği üzerinde genel bir kabule ulaşılmamıştır. Kavrama yüklenen farklı anlamlar, onun bir olgunun mu yoksa ideolojik tercihlerin mi adlandırılması olduğu konusunda şüphelerin doğmasına yol açmıştır. Öte yandan, taşıdığı anlam bulanıklığına rağmen küreselleşme, "parola"ya dönüşmüş moda bir deyim haline gelmiştir (Bauman, 1999: 7). Günümüzde, sosyal bilimler alanında küreselleşmeye değinmeyen bir metin neredeyse tamamlanmamış sayılmaktadır.

Küreselleşme, hakim söylemde, teknolojik olanakların dünya genelinde yayılmasını ve haberleşme, iletişim, internet sayesinde bu olanakların ulusal sınırları aşmasını yansıtan maddi gelişmeleri temsil etmektedir (Falk, 2001: 28). Bu gelişmelerin, endüstri devriminin yaptığı gibi, yaşadığımız dünyayı yeniden şekillendirdiği açık bir gerçektir. Fakat küreselleşme ve ortaya çıkardığı teknolojik, kültürel, ekonomik vs. gelişmelerin taşıdığı anlam, bunların içinde yer aldığı toplumsal ve tarihsel sistemle ilişkilendirilmediği sürece yerli yerine oturtulamayacaktır. Yaygın sava göre, küreselleşme çağının en belirgin özelliği, ulus devletin önemini yitirerek yerini küresel ve bölgesel yeni kurum ve güç odaklarına terketmesidir. Artık ulusal kültürlerin, ulusal ekonomilerin ve sınırların çözöldüğu, sosyal hayatın büyük bir bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği bir çağda yaşadığımız iddia edilmektedir. Bu anlayışın temelinde, yeni ve hızlı ekonomik küreselleşme fikri yatmaktadır. Buna göre, küresel piyasa mekanizması, daha rasyonel olması ve bütün insanlığın yararına sonuçlar doğurması nedeniyle yararlılığını ispat etmiştir. Devletin ekonomiye müdahalesi ise sadece verimsizliğe ve israfa yol açmaktadır. Öyleyse bu iddiayı dile getirenlere göre, toplumun düzenlenmesi ile ilgili kararların alınması bundan böyle piyasaya

bırakılmalı, siyaset küresel ekonominin hareketlerini etkileyebilecek güce sahip olmamalıdır. Zaten, küreselleşme süreci kendi mekanizmalarını yaratmaktadır. Böylelikle oluşmaya başlayan yeni dünya toplumu, geleneksel yapıları yıkarak farklı toplumsal örgütlenme şekilleri meydana getirmektedir. İddiaya göre, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası örgütlerin gücü giderek artarken, yeni bilgi teknolojileriyle donanan mali sermayenin uluslararası hareketi önündeki tüm engeller kalkmaktadır (**Aktaran Wood, 2001: 86**). Bu görüş, genel olarak serbest piyasa kapitalizminin neo-liberal savunucuları tarafından dile getirilmektedir.

"Küreselleşme" ve "neoliberalizm" birbiriyle çok sıkı biçimde ilişkilendirilmiş iki kavramdır. Küreselleşme teorisinin neoliberal versiyonunda sermayenin serbest dolaşımı mutlaklaştırılmaktadır. Buna göre, bilgisayar ve internet teknolojileri, eski moda sanayilere son vermiş ve modern şirketlere üretimlerini bir gecede bir ülkeden diğerine kaydırabilme olanağını sağlamışlardır. Böylece şirketler hem buldukları ülkelerin devletlerinden hem de çalıştırdıkları işçilerin kontrolünden giderek daha bağımsız hale gelmişlerdir (**Harman, 2001: 12**). Neoliberal yaklaşıma göre, küreselleşen kapitalizm, sadece küresel bir piyasa değil, uluslararası üretim, hatta "uluslararası bir sermaye sınıfı" ortaya çıkartmıştır. Bu sürecin baş aktörü olarak ise, hiçbir ulusal devlete tabii olmayan ve piyasa avantajlarının belirlediği alanlarda yerleşen "çokuluslu şirketler" belirmiştir. Ulusal ekonomilerin bütünleşmesi arttıkça, üretimin en önemli üç faktörü olan sermaye, işgücü ve teknoloji de giderek yayılmaktadır. Böylece, refah devleti harcamaları yüzünden işgücü maliyeti yükselmiş olan merkez ekonomilerden, ücretlerin düşük tutulduğu çevre ekonomilere sermaye ve diğer faktörlerin aktarımı kolaylaşmaktadır. Bu durum, çevre ülkelere, küresel pazara "kendi avantajları ölçüsünde" entegre olma fırsatı sağladığı gibi, bu ülkelerin ekonomik açıdan gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, kapitalist sistem küreselleşirken "ortak yararı" gerçekleştirmekte, tüm dünyanın homojen bir şekilde gelişmesini ve refaha ulaşmasını sağlamaktadır. Ancak yukarıda özetlenen bu anlayış, evrensel olarak kabul görmüş bir yaklaşım değildir. Üstelik yanlış kabullere dayanmaktadır.

İlk olarak Hirst ve Thompson'a göre, eğer küreselleşmeyi, neoliberal tanıma uygun bir biçimde, ülkeler arasında büyük ve artan bir ticaret akışı ile sermaye yatırımının gerçekleştiği açık bir "uluslararası ekonomi" diye tanımlarsak, onun yeni bir olgu olmadığını itiraf etmemiz gereklidir (**Hirst ve Thompson, 1998: 8**). Küreselleşme, XIX. yüzyılın sonlarında da yaşanmış bir süreçtir. Zaten Marx ve Engels de, burjuvazinin devamlı olarak karını arttırma arayışı içinde, dünyanın her tarafına yayılma eğilimi taşıdığını daha XIX. yüzyılın ortalarında tespit etmişlerdir:

"Ürünleri için durmadan genişleyen bir pazar gereksiniminin itmesiyle, burjuvazi, yeryüzünün dört bir yanına yayılıyor.....Burjuvazi, dünya pazarını sömürerek, her ülkedeki üretime ve tüketime kozmopolit bir nitelik

verdi. Gericileri derin kedere boğarak, sanayinin ayakları altından, üzerinde durmakta olduğu ulusal temeli çekip aldı. Eskiden kurulmuş bütün ulusal sanayiler yıkıldılar ya da her gün yıkılıyorlar.....Eski yerel ve ulusal yalıtımın ve kendine yeterliğin yerini, ulusların çok yönlü karşılıklı ilişkileri, evrensel karşılıklı bağımlılığı alıyor." (**Marx ve Engels, 1998: 120-121**) Kısacası, küreselleşme yeni bir dönem değil, sürekli olarak kar oranlarını arttırmak isteyen sermayenin gerçekleştirmek zorunda olduğu uzun vadeli bir süreçtir. Küreselleşme, kapitalizmin yeni bir türü değil, baştan beri sahip olduğu mantıktır. Kapitalizmin giderek evrensel bir sisteme dönüştüğü doğru olmakla beraber, bu eğilim, kapitalizmin kendini yeniden üretmesinin bir koşulu olarak, "yeni bir olgu" değildir.

İkinci olarak, sermaye ve diğer üretim faktörlerinin düşük ücretli ekonomilere doğru aktığı savı da sorunludur. İstatistikler, küreselleşme savunucularının iddialarının tersine, ticaret ve yatırımın büyük bölümünün gelişmiş ülkeler arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Dünyadaki toplam yurtdışı yatırımların dörtte üçü Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya'da toplanmıştır. Bu toplamın en önemli 10 az gelişmiş ülkedeki payı sadece %16.5, dünyanın geri kalan kısmındaki payı ise %8.5'ten ibarettir (**Harman, 2001: 21**). Dolayısıyla küreselleştiği savunulan dünya ekonomisi, gerçekte, küresel olmaktan çok uzaktır. Ticaret, yatırım ve finansal hareketlilik daha çok Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya üçgeninde yoğunlaşırken, Üçüncü Dünya yeni endüstrileşen birkaç ülke dışında giderek marjinalleşmektedir. Dolayısıyla, eğer politikalarını da koordine ederlerse, bu büyük ekonomik güçlerin finansal piyasalar ve diğer ekonomik yönelimler üzerinde güçlü bir baskı kurma kapasiteleri vardır. Bu durum, küresel piyasaların hiç de kontrol edilemez ve düzenlenemez olmadığını da göstermektedir.

Son olarak, neoliberal anlayışın savunduğu, "küreselleşen pazarın bütün insanlık için en iyi çözümü gerçekleştirdiği" varsayımı da incelenmelidir. İddianın tersine, toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlik küreselleşme sürecinin en çok eleştirilen sonucu olmuştur. Birleşmiş Milletler'in 1999 yılı İnsani Kalkınma Raporu'na göre, bugün dünya gelir dağılımı piramidinde ilk %20'ye giren yüksek gelir grubu, dünya gelirinin %86'sını paylaşmaktadır (**UN, 1999: 31**). Rapor, bundan daha çarpıcı bir başka sonuca da dikkat çekmektedir. Gelir dağılımında en zengin %20'ye giren dilim ile, en yoksul %20'lik dilime giren grup arasındaki oran 1960'da 30'da bir iken 1997'de 70'te bir çıkmıştır. Dünya Bankası'nın küreselleşme sürecine bağlı olarak, gelişmekte olan ülkelerin, sanayileşmiş ülkelere daha hızlı büyümeleri dolayısıyla, aradaki mesafenin azalacağı yönündeki iddiasına karşılık, BM'nin rakamları tersini ortaya koymaktadır. 1980 ve 1990'larda zengin ve yoksul ülkeler arasındaki fark derinleşmiştir. 1960 yılı ile 1993 yılı arasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark üç katına çıkmıştır. (**Bozkurt, 2001: 96**). BM raporuna göre, 1999'da yaklaşık 1.2 milyar insan ciddi derecede yoksulluk içinde yaşamaktadır ve koşullar böyle devam ettiği sürece milyonlarca insan daha mutlak yoksulluk sınırları içinde yaşamaya mahkum olacaktır.

Öte yandan, bu eşitsizlik, özellikle gelişmekte olan ülkelerde emek unsuru açısından "dibe doğru yönelen yarış" niteliğini kazanmaktadır. Piyasaların biçimlendirdiği adaletsiz bir yapılanma içinde, emek faktörü, düşük ücretler ve sosyal maliyetler üzerinden gerçekleşen içinden çıkılmaz bir rekabet sürecinin konusu olmuştur. Küreselleşme süreci içinde, gelişmekte olan ülkelerin en önemli avantajının düşük maliyetli işgücü olduğu anlayışı, bu ülkelerde emeğin baskılanmasına neden olmaktadır. Bu durumu pekiştiren diğer bir olgu da, kötü çalışma koşullarını kabul ederek çalışmaya hazır bekleyen bir yedek işsizler ordusunun her geçen gün büyümekte olmasıdır.

Yaratıldığı tüm bu sorunlara rağmen, küreselleşme masalı, gelişmekte olan ülkelerin kendilerini uluslararası hiyerarşinin tepesindekilere teslim edip, onların önerdiği piyasa çıkışlı önerileri uygulamaları halinde, küreselleşmiş bir dünyada refah, özgürlük, eşitlik ve demokrasinin kendiliğinden, otomatik olarak geleceği hikayesini anlatmaktadır. Böylece, gelişmekte olan ülkeler de gelişmiş ülkelerin refah düzeyine erişebileceklerdir. Bu iddianın geçersizliği basit bir akıl yürütme ile ortaya çıkarılabilir. Eğer bugün dünyada bütün ülkeler, gelişmiş ülkelerin kullandığı hammadde ve enerji miktarında hammadde ve enerji kullanacak olsalar, bu durumda dünyanın ekolojik kaynaklarının çok kısa sürede tükeneceği tahmin edilmektedir. Buradan çıkan sonuç şudur ki; eğer dünyanın tüm insanları orta halli bir gelişmiş ülke vatandaşının sahip olduğu refaha sahip olsa idi, gelişmiş ülkelerin vatandaşları bu refaha sahip olamazlardı. Dolayısıyla, dünyanın diğer bölgelerinde yaşamın düşük refah düzeyi ile sürdürülüyor oluşu, gelişmiş ülkelerde yaşanan refahın ön şartıdır.

Sonuç olarak, küreselleşmenin adil bir dünya yaratmadığı ortadadır. Küreselleşme, başta yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik, adaletsizlik ve çevre sorunları olmak üzere bir çok sorunu çözmek bir yana, daha da yoğunlaştırmıştır. 1970'lerden beri artan bir kararlılıkla uygulanan "yeni dünya düzeni"nin neoliberal politikalarının olumsuz sonuçları, 1990'larda giderek tüm dünyada çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. Batı'da "refah devleti" anlayışının ortadan kalkması ile artan işsizlik, sosyal güvenlik haklarının eriyişi, gelir dağılımında yaşanan eşitsizlik ve neredeyse tüm sosyal yaşamın pazar mekanizmasının işleyişine terkedilişi sıkıntı yaratırken, Üçüncü Dünyada uygulanan "dünya sermayesine açılma programları" ya da başka bir deyişle "yapısal uyum programları" bu ülkelerde ekonomik durumun daha da kötüleşmesine ve refah düzeyinin giderek düşmesine sebep olmuştur. Bunun yanında çevre sorunları, uluslararası şirket ve kuruluşların uygulamaları, çocuk emeği, kötüleşen iş koşulları gibi sorunlar giderek daha fazla artmaktadır.

Küreselleşme ve Devlet

Neoliberal reçete ve öneriler, politika olarak uygulamaya konulurken, temel meşruluk kaynağını devlete atfettiği bir dizi olumsuz özelliği sıralayarak sağlamaktadır. (Ercan, 2000: 4) Özellikle kriz dönemlerinde, yaşanan sorunların sebebi olarak devletin

aşırı büyümesi, devlet harcamalarının artması ve devletin piyasaya müdahale etmesi ya da devlet örgütlenmesi içindeki yolsuzluklar gibi olumsuzluklar gösterilmektedir. Gerçekte kapitalist ilişkilere içkin olan tüm olumsuzlukların kaynağı devlet olarak gösterilmekte, böylelikle tüm bu sayılanların da aslında kapitalist sistemin devamı için gerekli ve hakim sınıf tarafından bizzat tercih edilerek uygulanmış politikalar olduğu gerçeği gizlenmeye çalışılmaktadır. Sonuç olarak, bir yandan kapitalist sistem masum gösterilirken bir yandan da hedeflenen yeni devlet yapısının gerektirdiği değişimlerin hayata geçirilebilmesi için zemin yaratılmaktadır.

Kapitalizm ve devlet, liberal kuramın iddia ettiği gibi, birbirinden ayrı olarak ele alınamaz. Kapitalist devletin oluşumu ve sürekliliği, sınıf mücadelesinden bağımsız bir gelişme değildir. Dengeli ve etkin pazar ilişkilerinin ortaya çıkması da, neoliberallerin iddia ettiği gibi, devlet müdahalesinin yokluğunda değil, bizzat devlet müdahalesi yoluyla gerçekleşir. Bu müdahale, mülkiyet ilişkilerinin yerleştirilmesi ve korunması, emeğin, metaların ve sermayenin ulusal ve uluslararası dolaşımının düzenlenmesi ile pazarın işleyişi önündeki engellerin kaldırılması için gerekli altyapının sağlanması biçimlerini almaktadır. Kapitalist devlet aynı zamanda, sermaye içi ve emek ile sermaye arasındaki çatışmaları düzenlemek için doğrudan politik işlevler de üstlenmektedir. Dolayısıyla, kapitalist devletin ilk oluşum anı, genelleştirilmiş meta üretiminin gerçekleştirilmesi ve meta ilişkilerinin devamlılığının sağlanması amacını taşımaktadır. Kapitalist devlet, üretim ve tüketimin ayrışmasından doğar, dolayısıyla onun birinci işlevi üretimle tüketimin dolayımı olarak değişimi, yani pazar ilişkilerini garanti etmektir: "Devlet aracılığıyla ki değişimin gerçekleştiği genel koşullar oluşturulur, ayrı ayrı ekonomik pazarlıklar artık bireyler tarafından bir sonuca kavuşturulur. Üretimin tüketimden ayrılması bireylerin birer ekonomik özne olarak yaratılması ve dolayısıyla bir özel mülkiyet sistemi kurulmasını da içerir. Özel mülkiyetin bu şekilde bireyselleştirilmesi, tarihsel olarak, çeşitli feodal mülkiyet sistemlerinin çözülmesinden ve böylelikle emekçinin üretim araçlarından (başlıca üretim aracı olarak topraktan) koparılıp, ona satması için sadece emek gücünün bırakılmasından ibarettir" (Holloway ve Picciotto, 2004: 153).

Kapitalist devletin ortaya çıkışı, ilk olarak, Avrupa'da gerçekleşti. XV. ve XVI. yüzyıllarda meta üretiminin ve ticaretin yaygınlaşması sonucu siyasal çatışmalar baş gösterdi. O dönemde feodal toplumsal sistem üzerinde yükselen "mutlakiyetçi devletler", pazar ilişkilerini garanti altına almak isteyen burjuvazinin güç kazanması sonucu, siyasal birliğin sağlanması amacıyla giderek "ulusal devletlere" doğru evrildiler. Ekonomik gücün yanısıra siyasal gücü de bu şekilde elinde toplayan burjuvazi, böylelikle ekonomi dışı güçleri kullanmaya gerek duymaksızın emeğin yarattığı artı değere el koyabiliyordu. Feodal toplumlarda, iktidar ekonomik sömürü gücünü, askeri, politik ve hukuki zorun yardımıyla oluşturmaktayken; kapitalizmde sömürü, ekonomi dışı

yollara başvurmaksızın gerçekleştirebiliyordu. Kapitalist egemenliği olanaklı kılan ve onu diğer sınıf egemenliklerinden ayıran, üreticilerin piyasaya olan doğrudan bağımlılıklarıdır. Sermayenin ekonomik gücü, işçileri mülksüzleştirip üretim araçlarından kopararak onları, emeklerini ücret karşılığı satmaya zorlar. Böylelikle sermayenin emek üzerindeki egemenliği olanaklı hale gelir. Bu, aynı zamanda şu anlama gelir: Kapitalizmde politik ve ekonomik güç birbirinden ayrılmıştır. Kapitalizm, ayrı bir ekonomik alana sahip olan, içinde saf ekonomik zorunlulukları, piyasa zorunluluklarını, rekabet ve kar maksimizasyonunun zorunluluklarını barındıran yegane sistemdir. Ellen Meiksins Wood'un belirttiği gibi, kapitalizm politik ve askeri egemenliğin ötesine geçen bir sömürü ve birikim sürecini sistematik olarak üretmeye olanak veren tek toplumsal biçimdir (Wood, 2004: 114).

Küreselleşme tartışmasında temel noktalardan biri, hızla uluslararasılaşan dünya ekonomisinde devletin rolünün ve yerinin ne olduğu konusundadır. Tartışma, neoliberalizm tarafından, temel olarak devlet ve küreselleşme arasında kurulan karşıtlık ilişkisi üzerine inşa edilmektedir. Günümüzde küreselleşmenin, ulus devleti devre dışı bıraktığı sıklıkla dile getirilmektedir. Tartışmanın temeli, ulus devletin gücü ile ekonomik gücün ulaştığı sınırlar arasında ters bir ilişki olduğu varsayımına dayanmaktadır. Panitch'e göre, küreselleşme süreci, yeni sağın ideolojik kanatları altında gerçekleştiği ve neoklasik iktisadın kavramsal bakış açısı ile kavrandığı için, küreselleşme, iç piyasalar ve uluslararası piyasalar karşısında devletin rolünün azaltılması olarak ifade edilmiştir (Panitch, 1999: 38). Ancak küreselleşme ile ulus devletin etkinliği arasındaki karşıtlık ilişkisine dair bu saptama sadece geleneksel liberal teorisyenler tarafından yapılmamaktadır. Bu saptama aynı zamanda Michael Hardt ve Antonio Negri tarafından yazılan kitaba adını veren "imparatorluk" teorisinin de kökenini oluşturmaktadır. Hardt ve Negri'ye göre, küresel kapitalizmin genişlemesi, devlet biçimi dışında yeni bir egemenlik türünün gelişmesi anlamına gelmektedir. Bunun en önemli göstergesi "ulus devletlerin egemenliğinin gerilemesi ve giderek ekonomik ve kültürel mübadeleleri düzenlemekten aciz hale gelmesi"dir (Hardt ve Negri, 2001: 18).

Küreselleşme ile devletin rolünün ve etkisinin azaltılması arasında kurulan ilişki, küreselleşme sürecinin gerçekleşmesinde devletlerin aktif rolü olduğu gerçeğini gözardı etmektedir. Herşeyden önce devletin kendisi sınıf mücadelesinin bir alanıdır. Devlet eliyle uygulanan ya da uygulanmasından vazgeçilen politikaların hangi toplumsal kesimin, daha net bir deyişle, hangi sınıfın çıkarına uygun olacağı, sınıf mücadelesinin temel noktalarından biridir. Buna göre, egemen sınıfın kontrolünde olan devlet, küreselleşmenin en önemli faillerinden biridir. Zira, küresel birikimin gerçekleşmesi, devletlerin, sermaye hareketleri, yatırımlar, döviz alışverişleri ve ticarete dair kural ve uygulamalar yoluyla bilfiil yaptıkları düzenlemeler sayesinde mümkün olabilmektedir.

Bu tespit bizi, küreselleşme ile ilgili başka bir savın daha çürütülmesine ulaştırmaktadır. Çokuluslu oldukları öne sürülen şirketlerin, gerçekte, sadece ulusötesi sınırlara çıkmayı başarmış ulusal temelli şirketler oldukları bugün iyi bilinen bir gerçektir. 1990'da yapılmış bir araştırma, çokuluslu denilen şirketlerin kendi ülkeleri dışındaki üretimlerinin dünya üretimi içindeki payının sadece %7 civarında bulunduğunu ortaya koymuştur (Hirst ve Thompson, 2001: 15-16). Çoğu şirket, üretimini ve satışını birden fazla ülkede yaparsa bile, ulusal tabanına bağlı kalmaktadır. Birçok büyük şirketin üretim varlıklarının büyük bir kısmı kendi ülkesindedir. Üstelik bu şirketler, kendi devletleri ile dolaysız bir ilişki içindedirler ve uluslararası rekabet koşullarında varlıklarını sürdürebilmek için devlete ve onun uygulayacağı politikalara ihtiyaçları vardır. Ulusal devletler, bu ihtiyacı karşılayabilmek için kendilerine ait hükümlerlik sahasında, piyasanın, özel mülkiyetin ve sözleşmelerin zorunlu altyapısal hukuki koşullarını oluşturmaya ve bu altyapıyı korumaya devam etmektedirler (Panitch, 1999: 38). Bu nedenle çokuluslu şirket adı doğru değildir, bunlara transnasyonal (ulusötesi) şirket adı verilmelidir. Buradan çıkan sonuç, ÇUŞ'ların varlığının, sermayenin ulusal karakterini ortadan kaldırmadığıdır.

Böylece, küreselleşmenin ulus devletin giderek aşındığı ve yerini yeni uluslararası aktörlere bıraktığı yolundaki tezi de geçerliliğini yitirmektedir. E. M. Wood'a göre, sermaye işgücü hareketliliğini önlemek ve kendi hareketliliğini arttırmak için ulus devlete gereksinim duymaktadır. Ulusötesi olmayı başaran her şirketin ardında, onun ayakları üzerinde durmasını sağlayan kendi ulusal devleti ile onun başka pazarlara ve başka işgüçlerine ulaşmasını sağlayan diğer devletlere dayandığı ulusal bir üs bulunmaktadır (Wood, 2001: 95-98). Devlet, hala sermayenin istediği düzeni kurmanın ve korumanın, yani sermayenin yoğunlaşmasının ortaya çıkardığı toplumsal çatışmaları kontrol altında tutmanın temel aracıdır. Özellikle işgücünün ulusal sınırlar içinde hapsedilmesi yoluyla hareketinin kısıtlanması işlevi de, yine devletin kurumsal ve hukuksal yapısı sayesinde başarılabilir bir işler. Devletin, günümüzde yeni işlevler üstlendiği, kimi işlevlerini de bölgesel ve küresel yeni otoritelere bıraktığı ve bunlara bağlı olarak biçim değişikliğine uğradığı doğrudur. Ancak, biçimi ne olursa olsun, "ulus devlet", hala başat politik birim olarak varlığını korumaktadır.

Ulus devletler, bütün bunları yaparken ekonomiden ellerini çekmek bir yana, ekonomiyle olan ilişkilerini yeniden yapılandırır. Ellerinde bulunan politik ve iktisadi araçları yeniden düzenleyip bu araçların kullanımını yeniden tayin ederler. Böylelikle toplumsal aktör ve piyasaları da yeniden düzenler. Ancak bu yeniden düzenleme görüldüğü gibi devletin yokolduğu anlamına gelmemektedir. Devlet, küreselleşme sürecine, sermayenin taleplerini küresel ve ulusal düzlemlerde onaylayarak ve garantileyerek yanıt vermiştir. Küreselleşmeyi olanaklı kılan, devlet müdahalesinin azalması ya da ortadan kalkması değil, devlet müdahalesinin bu süreci destekleyecek şekilde biçim ve

içerik değiştirmesidir. Zira, neo-liberalizm uyarınca, devletin yeni dönemde kullandığı iktisadi araçlar olan özelleştirme ve düzensizleştirme, tıpkı kamulaştırma ya da düzenleme gibi devletin ekonomiye müdahalesinin birer biçimidir.

II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan parlak otuz yılda gelişmiş ülkelerin bulunduğu Batıda "refah devleti", az gelişmiş ülkelerde "ulusal kalkınmacı devlet" geçerli; sosyalist ülkeler ise "planlı devlet ekonomisine" dayanmaktaydı. 1989 sonrası kimi sosyalist devletlerin kapitalizme geçişleri de, sosyalist bloğa dahil ülkelerin neoliberal yeni düzen içine çekilmeleri sonucunu doğurdu. Dolayısıyla, sermaye, yapısal uyum programları yoluyla, bu ülkeleri ciddi bir yeniden yapılanma sürecine soktu. Pek çok Doğu Avrupa ülkesinin Avrupa Birliği'ne girme süreci de, onların neoliberal küreselleşme ile uyumlu hale getirilme süreçleri oldu.

Doğal olarak sermaye, dünyayı yeniden şekillendirme çabasını eski sosyalist ülkelerle sınırlı bırakmadı. 1970'lerdeki kriz sonrası emperyal güçler, az gelişmiş ülkeleri de neo-liberal ekonomik gelişme stratejisine bağlayabilmek için büyük çabalara girişti. 1945-75 yılları arasında iki kutuplu dünya koşulları altında emperyal sermayenin özelleştirme ve serbestleştirme baskılarına direnen çevre ülkeleri rejimleri, 1990'lar sonrası öncelikle kukla askeri-siyasi güçlerin saldırısı ile karşılaştılar. İkinci olarak, az gelişmiş ülkelerde, uluslararası mali piyasalarla bağlantılı, deniz aşırı bankalarda hesapları ve yatırımları olan, emperyal sermayeye ve onun taleplerine angaje olmuş (üst düzey siyasi görevlileri, bürokratları ve aydınları da içeren) yeni bir kapitalist sınıf ortaya çıktı (Petras, 2002: 32).

Emperyal sermayenin neoliberal programını paylaşan bu sınıf, Üçüncü Dünya ülkelerinde hakim duruma geldi ve neoliberal politikaları devlet eliyle uygulamaya girişti. Bu durum az gelişmiş ülkelerin de küreselleşme trenine binmesi olarak sunuldu, ancak gerçek bu ülkelerin yeniden sömürgeleştirilme sırasında en önemli rolü de bu ülkelerin devletleri üstlendi. Bu devletler, ekonomilerinin serbestleştirilmesini öngören politikaların uygulanmasında aktif rol oynadı. Yeniden sömürgeleştirilen az gelişmiş devletler, uluslararası finans kuruluşlarının talepleri karşısında zayıf görünmelerine rağmen, bu taleplerin ulusal politikalara yansıtılmasında oldukça güçlü ve belirleyici oldular. Özelleştirme, yapısal uyum programları ve esnek çalışma yöntemlerinin uygulanması gibi neoliberal politikaların hayata geçirilmesi yoğun devlet müdahalesini gerektirmişti. Zaten yapısal uyum programları, ulusaşırı sermayenin, az gelişmiş ülkelerin emekçi sınıfına karşı yürüttüğü bir politika ve stratejiydi. Bu politikalar uygulanırken toplumsal muhalefet ya da herhangi bir nedenle yolundan sapmayacak bir devlete gereksinim vardı. Ortaya çıkan sonuç şu gerçeği doğrulamaktadır ki, çokuluslu şirketlerin, ülkelerin ekonomik ve toplumsal yapısını değiştirmeye gücü yoktur, bunu ancak devlet ve onun kurumsal araçları yoluyla gerçekleştirebilir.

Sonuç

Günümüzde kapitalizm bir kriz ve yeniden yapılanma dönemi içinde bulunuyor. Böyle dönemler, kapitalist birikimin dinamiklerini daha görünür hale getirdiğinden, sermaye birikiminin dinamiğini ve onun sınıf mücadelesiyle olan ilişkisini ortaya çıkarmak ve çözümlenmek açısından daha elverişli zamanlardır. Sınıf hareketinin kriz dönemlerini iyi değerlendirmesi ve kapitalist üretim ilişkileri ile sermaye birikim süreçleri hakkındaki anlayışını derinleştirilmesi ihtiyacı giderek daha acil bir hal almaktadır. Bu noktada en can alıcı meselelerden biri sermaye ve devlet arasındaki ilişki meselesidir. Çünkü, devlet, sermayenin sınıfsal bir egemenlik ilişkisi olarak devamlılığında ve yeniden üretilmesinde hayati bir rol oynamaktadır (Holloway ve Picciotto, 2004: 135).

Neoliberal teorisyenler, krizin sebebini siyasetin ekonomi üzerinde kurduğu hakimiyete bağlamakta ve dolayısıyla çözüm olarak ekonominin siyasetin hakimiyetinden kurtarılmasını önermektedirler. Bu öneri daha geniş bir çerçevede içinde piyasanın devlet müdahalelerinden arındırılması önerisinden başka birşey değildir. Ancak bu açıklamada bir nokta atlanmaktadır. Bu nokta, devlet ve piyasanın birbirinin karşıtı ya da alternatifi olmadığıdır. Tam tersine bu ikisi, her zaman birbirini tamamlayan unsurlardır. Dahası devlet aktif bir rol oynamadıkça, sermayenin yeniden üretiminin gerçekleşmesine imkan yoktur. Çünkü Tülin Öngen'in belirttiği gibi, kapitalizmde, her ne kadar ekonomik alan ile siyasal alan birbirinden kurumsal olarak ayrı bir şekilde örgütlenmişse de sınıf egemenliği, ekonomik iktidar ile toplumsal iktidarın birlikteliği ile ayakta durabilir. (Öngen, 2003: 167) Devletin bu özelliğini gözden kaçırmamak gerekir. Devlet, sermayenin kendi egemenlik alanında kök salmış ulusal fraksiyonunun sınıf hakimiyet aracıdır. Bu niteliğiyle devlet, ulusal sermayenin çıkarı neredeyse oradadır. (Savran, 1996: 65) Dolayısıyla eğer ulusal sermayenin çıkarı içpazarın korunmasını gerektiriyorsa, devlet içpazarın koruyucusu olur; ama eğer sermayenin çıkarı içpazarın yabancı sermayelere açılmasını gerektiriyorsa o zaman devlet de buna uygun düzenlemelerin uygulayıcısı olacaktır.

Küresel sermayenin temel aracı, her şeyin ötesinde hala ulusal devletlerdir. Gösterdiğimiz gibi, devlet, neoliberal politikaların uygulanmasında aktif ve müdahalecidir. Liberal küreselleşmeciler, devlet faaliyetindeki ağırlığın sosyal refahtan şirket sübvansiyonlarına kayışını, devletin gerilemesi ya da zayıflaması gibi sunarak hedefi şaşırtmaya çalışmaktadırlar. Küreselleşme savunucuları, refah devletinin neoliberal devlet uygulamaları karşısında gölgede kalmasını "devletin yok oluşu" gibi göstererek devlet gibi önemli bir alanı mücadele dışına taşımaktadırlar (Petras, 2002: 38). Böyle bir söylem, aynı zamanda, devletin sermaye birikimini arttırmaya yönelik neo-liberal uygulamalarını gözlerden saklamaya olanak vermektedir. Neoliberal küreselleşme, devleti marjinalleştirmek bir yana, devletin gücünü yoğunlaştırmış ve devlet iktidarının sınıf temelini daha şeffaf hale getirmiştir. Neoliberal

küreselleşme bağlamında sermaye devlete her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır ve modern toplumda sınıf mücadelesinin temel konusu hala devletin biçimi ve işlevi üzerine yoğunlaşmaktadır (Taylor ve Mathers, 2004: 141).

Sonuç olarak, küreselleşme, savunucuları tarafından bize sunulmaya çalışıldığı gibi, emeğin yakalamak zorunda olduğu nesnel ve kaçınılmaz bir ekonomik süreç değildir. Küreselleşme açık amaçlara yönelmiş belli çıkarlar tarafından yönlendirilen politik bir süreçtir. En önemlisi "ulus devletler küreselleşmenin kurbanları değil, küreselleşmenin yazarlarıdır. Devletler, küresel sermaye tarafından yerinden edilmemiştir, aksine onlar küresel sermayenin hatta finans kapitalin temsilcileridir" (Panitch, 2002: 101). Bu demektir ki, küreselleşmeye meydan okumayı hedefleyen gerçekçi bir emek stratejisi, öncelikle ulus devletlerin, ulusal burjuvazi ve uluslararası sermaye arasındaki karmaşık ilişkilerin yürütülmesinde nasıl bir rol oynadığını çözümlenmelidir. Yapısal uyum programları, özelleştirme uygulamaları ve küreselleşmenin ulus devleti sona erdirdiğine dair yanlısı olmayı ortadan kaldırmak için, aynı zamanda ulus devletlerin hem ulusal hem de küresel düzeyde hangi ideolojik ve politik biçimlerle sınıf mücadelesine eklenildiği ortaya konmalıdır.

KAYNAKLAR

Amin, S. (1995), "Bugünkü Üçüncü Dünya'da Demokrasi Sorunu", Düşük Yoğunluklu Demokrasi içinde, derleyen S. Amin, A. G. Frank ve N. Chomsky, çeviren: A. Fethi, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Ataay, F. (1995), "Küreselleşme: Kapitalizmin Yeni Çağı", Gelecek, sayı:1, Aralık.

Başkaya, F. (1997a), Sömürgecilik, Emperyalizm, Küreselleşme, Öteki Yayınevi, Ankara.

Başkaya, F. (1997b), "Sermayenin Küreselleşmesi veya Neo-liberalizmin Vahşeti", Özgür Üniversite Forumu, sayı:1, s: 5-24.

Bauman, Z. (1999), Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları, çeviren Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bozkurt, V. (2001), "Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları", Küreselleşmenin İnsani Yüzü içinde, derleyen V. Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul.

Ercan, F. (2000), "Kapitalizm, Küreselleşme ve Kalkınma Tartışmaları Açısından Devlet: Eleştirel Önergeler-I", İktisat Dergisi, Ağustos 2000, sayı: 404, s: 3-6.

Falk, R. (2001), Yırtıcı Küreselleşme, çeviren Ali Çaksu, Küre Yayınları, İstanbul.

Gülalp, H. (1993), Kapitalizm, Sınıflar ve Devlet, Belge Yayınları, İstanbul.

Güler, B. A. (1996), Yeni sağ ve Devletin Değişimi: Yapısal Uyarlama Politikaları, TODAİE Yayını, Ankara.

Hardt, M., Negri, A. (2001), İmparatorluk, çeviren Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Harman, C. (2001), "Anti-kapitalizm: Teori ve Politik", Küreselleşme ve Direniş içinde, çeviren B. Kutluğ ve R. Margulies, Z Yayınları, İstanbul.

Hirst, P., Thompson, G. (1998), Küreselleşme Sorguluyor, çeviren Çağla Erdem ve Elif Yücel, Dost Kitabevi, Ankara.

Holloway, J., Picciotto, S. (2004), "Sermaye, Kriz ve Devlet", Devlet Tartışmaları: Marksist Bir Devlet Kuramına Doğru içinde, editör Simon Clarke, çeviren İbrahim Yıldız, Ütopya Yayınevi, Ankara, s:135-173.

Kazgan, G. (2002), Küreselleşme ve Ulus Devlet, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Marx, K., Engels, F. (1998), Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri, çeviren Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara.

Makine Mühendisleri Odası (2003), Kitlerin Özelleştirilmesi ve SEKA Gerçeği, MMO Yayını, Yayın no: 351, Ankara.

Öngen, T. (2003), "Yeni Liberal Dönüşüm Projesi ve Türkiye Deneyimi", İktisat Üzerine Yazılar I: Küresel Düzen Birikim, Devlet ve Sınıflar içinde, derleyen A. H. Köse, F. Şenses, E. Yeldan, İletişim Yayınları, İstanbul, s: 161-189.

Panitch, L. (1999), "Değişen Bir Dünyada Devlet: Küresel Kapitalizmi Sosyal-Demokratikleştirmek mi?", İktisat Dergisi, çeviren Kaan Ökten, sayı: 392-393, Ağustos-Eylül.

Panitch, L. (2002). "Emek Stratejisi Üzerine Düşünceler", Praksis, çeviren Ceren Kalfa, sayı:8, Güz, s: 91-124.

Petras, J. (2002), "Devletin Merkeziliği", Küreselleşme ve Direniş içinde, çeviren Cevdet Aşkın, Cosmopolitik Kitaplığı, İstanbul, s: 23-39.

Savran, S. (1996), "Küreselleşme mi, Uluslararasılaşma mı? (1)", Sınıf Bilinci, sayı: 16, s:37-71.

Savran, S. (1996), "Küreselleşme mi, Uluslararasılaşma mı? (2)", Sınıf Bilinci, sayı: 17, s:87-135.

Şaylan, G. (1995), Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitabevi, Ankara.

Taylor, G., Mathers, A. (2004), "Avrupa Bütünleşmesi Üzerinden Politika: İnşa Halinde Bir Avrupa Emek Hareketi mi?", Praksis, çeviren Ceren Kalfa, sayı:11, Yaz 2004. s: 125-144.

UN (1999), Human Development Report, New York.

Wood, E.M. (2001), "Küresel Kapitalizm'de Emek, Sınıf ve Devlet", Özgür Üniversite Forumu, Temmuz-Eylül 2001, sayı:15.

Wood, E. M. (2004), "Kapitalist İmparatorluk ve Ulus Devlet: Yeni Bir Amerikan Emperyalizmi mi?", Conatus, çeviren Münevver Çelik, sayı:1, Şubat-Mayıs 2004, s: 111-120.